

KOHTUOTSUSE KOOSTAMISE LÜHISOOVITUSED

KRIMINAALASJAS

2., uuendatud ja täiendatud versioon (2023)

Koostajad: Sten Lind, Heili Sepp

Kinnitanud koolitusnõukogu 24.01.2024

Nagu KrMS § 159 lg-s 1 öeldud, on kohtuotsus kohtumenetluse tulemusena tehtav kohtulahend, millega otsustatakse kriminaalasi sisuliselt. See määrab ära kohtuotsuses kajastatava info: kohtuotsusest peab selguma, kelle suhtes ja mis kohtuasjas kohus otsuse tegi, mida kohus otsustas ning miks kohus nii otsustas.

Kuigi kohtuotsuse kujundust ja ülesehitust ei ole õigusaktidega paika pandud, tuleks arvestada, et tegemist on kohtu kui riigivõimu haru menetluskohaga. Seetõttu tuleks järgida ühtset kujundust.

Kohtuotsus peab vastama kirjakeele normile, st see peab olema kirjavigadeta ja korrektses eesti keeles (sh tuleks vältida kantseliitlikku stiili). Reavahede, taandridade, šrifti ja muude tekstitöötluslike valikute tegemisel tuleks olla järjekindel ja väljapeetud. Teksti koormamist selle osade kordamisega tuleks võimalusel vältida.

Kohtuotsuse sissejuhatus

Kohtuotsus tehakse Eesti Vabariigi nimel.

Kohtuotsuse sissejuhatuses võib eristada kahte andmete gruppi:

- 1) andmed kohtuasja kohta ja
- 2) kriminaalasja läbivaatamist puudutav info.

Kohtuasja iseloomustavad KrMS § 311 p-des 4–6 nimetatud andmed: süüdistatava nimi ja isikuandmed, tema karistatus ning karistusseadustiku paragrahv, lõige ja punkt, mille järgi isikut süüdistatakse.

- Kui kohtumenetluse käigus on **süüdistust** muudetud, märgitakse sissejuhatuses kuriteo kvalifikatsioon üksnes muudetud süüdistuse järgi. Kui kohus ise muudab KrMS § 268 lg-le 6 tuginedes kuriteo kvalifikatsiooni, ei ole tegemist süüdistuse muutmisega ja kohtuotsuse sissejuhatuses märgitakse süüdistusejärgne kuriteo kvalifikatsioon.
- Kui mitmele isikule on esitatud **täpselt ühesuguse kvalifikatsiooniga** süüdistus, ei ole vaja sama kvalifikatsiooni iga süüdistatava puhul korrata, vaid piisav on sõnastus: „Kriminaalasi A.A. ja B.B. süüdistuses KarS § X lg X p X järgi“.
- **Karistatuse** osas piisab, kui märkida kustumata kriminaalkaristuste arv ja viimase otsuse andmed (kvalifikatsioon, mõistetud karistus). Teisi karistusi võib välja tuua, kui need

omavad otsuse tegemisel tähtsust. Lisaks kriminaalkaristustele väärteokaristuste märkimine on mõttekas juhul, kui need omavad tähtsust konkreetse kohtuasja lahendamise seisukohalt. Vältida tuleks väljendeid „kohtulikult karistatud“ või „kriminaalkorras kohtulikult karistatud“. Esimene ei sobi kriminaalkorras karistatuse sünonüümiks, sest ka väärteo eest võib kohus olla karistusotsuse tegijaks. Teine jätab mulje, justkui oleks kriminaalkorras karistamine lisaks kohtule veel ka kellegi teise pädevuses.

- Kuigi KrMS seda ei nõua, on soovitatav märkida kohtuotsuse sissejuhatuses **kriminaalasja number, kuna see aitab kaasa** kriminaalasja tuvastamisele, milles otsus tehti. Kohtueelse menetluse numbri(-te) märkimine on põhjendatud eelkõige juhul, kui kohtumenetluses ühendati mitu kriminaalasja ühte menetlusse.
- Süüdistatavat iseloomustavate andmete hulgas on tavaks märkida ka andmed tema suhtes **kohaldatud tõkendi ja tema kahtlustatavana kinnipidamise** kohta. Tänu sellele on ka nn resolütiivotsuse puhul otsuse resolütiivosas tõkendi või eelvangistuse kohta märgitu otsuse sissejuhatava osa alusel kontrollitavad.

Kriminaalasja läbivaatamist puudutav info on kohtuotsuse tegemise kuupäev ja koht, otsuse teinud kohtu nimetus ja kohtukoosseis ning kriminaalasja arutamisel osalenud prokuröri, kaitsja, tõlgi ning kohtuistungi sekretäri ees- ja perekonnanimi (KrMS § 311 punktid 2–3).

- **Kohtuotsuse kuupäev** on kuupäev, mil kohtuotsus on seaduse nõuetele vastavalt pooltele teatavaks või kättesaadavaks tehtud. Maakohtu puhul tähendab see kohtuotsuse või selle resolütiivosa kuulutamise päeva. Kui kohus vormistab eraldi kohtuotsuse resolütiivosa ja tervikotsuse, kannavad mõlemad sama kuupäeva. Kohtuotsuse tegemise kohaks võib märkida kohtumaja, kus kohtuasja arutati.
- Tavaks on märkida kohtuotsuse sissejuhatuses kohtumenetluse liik.
- Kui menetluses on eri aegadel osalenud eri prokurörid või samal isikul eri kaitsjad, piisab otsusesse selle prokuröri või kaitsja märkimisest, kes osaleb menetluses otsuse tegemise seisuga. Kui eri istungitel on osalenud eri tõlgid või istungisekretärid, on kombeks märkida kõikide osalenud tõlkide või istungisekretäride nimed. Kohtuasjades, kus on toimunud palju istungeid, võib see tähendada pikka loetelu. Arvestades, et otsuses peaks olema just otsuse tegemisega seotud info, võiks tulla kõne alla üksnes otsuse kuulutamisel osalenud istungisekretäri ja tõlgi märkimine.
- Kriminaalmenetluse seadustik ei nõua peale prokuröri, kaitsja ja süüdistatava teiste kohtumenetluse poolte (**kannatanu, tsiviilkostja, kolmanda isiku**) märkimist otsuse sissejuhatuses. Arvestades seda, et kohtuotsus puudutab kõiki kohtumenetluse pooli, oleks nende olemasolu korral põhjendatud ka teiste kohtumenetluse poolte nimetamine. Sellest võib loobuda, kui isikute (nt kannatanute) väga suure hulga tõttu koormaks nende loetelu otsuse sissejuhatava osa üle.

Sissejuhatus on soovitatav **vormistada tabelina**, mis aitab sissejuhatusse kuuluvaid andmeid ülevaatlikult esitada.

Kohtuotsuse resolütiivosa

Resolütiivosas märgitakse kohtu otsustused. Resolütiivosa peab olema võimalikult ülevaatlik, konkreetne ja üheselt mõistetav.

Üleliigne on resolutiivosas selliste küsimuste kajastamine, mida konkreetses kohtuasjas lahendada ei ole vaja (nt „Konfiskeeritavat vara ei ole“). Resolutiivosa ei ole vaja koormata viidetega menetlusseadustikule, eriti kui see tähendab põhiosas märgitu kordamist.

Resolutiivosa tuleks **liigendada** moel, mis oleks lugeja jaoks võimalikult hästi haaratav. Juhul kui kohtuotsus tehakse **mitme süüdistatava** suhtes, peab olema iga süüdistatava puhul üheselt aru saada, millise sätte järgi on ta õigeks mõistetud või süüdi tunnistatud, viimasel juhul ka see, milline karistus talle on mõistetud. Samuti peab muude resolutiivosas toodud otsustuste puhul olema üheselt aru saada, kelle kohta need käivad.

Mahuka ja paljusid otsustusi sisaldava resolutiivosa puhul on soovitatav resolutiivosa iseseisvad allosad **nummerdada**. Juhul, kui otsus tehakse paljude süüdistatavate kohta ning resolutiivosa sisaldab süüküsimuse ja karistuse kõrval veel mitut muud otsustust, võib resolutiivosas kasutada alapealkirju (nt süü ja karistused; tsiviilhagid; menetluskulud, konfiskeerimine, asitõendite suhtes võetavad meetmed).

Süüdi tunnistamine või õigeks mõistmine

Nii isiku süüdi tunnistamisel kui ka õigeks mõistmisel tuleb märkida selle teo täpne kvalifikatsioon, milles isik süüdi tunnistatakse (vale pole öelda ka *süüdi mõistetakse*: menetlusseadustikku kasutab neid sünonüümidena, rääkides süüdi tunnistamisest, aga samas süüdimõistvast kohtuotsusest) või õigeks mõistetakse. Nt:

„Tunnistada Ants Tamm süüdi KarS § 199 lg 2 p 9 - § 25 lg 2 järgi ja karistada teda 3-aastase vangistusega.“;

„Mõista Ants Tamm KarS § 199 lg 2 p 9 järgi õigeks.“

Kuna seadus ei tee vahet sellel, mis põhjusel isik õigeks mõistetakse, ei märgita resolutsiooni õigeksmõistmise alust (isiku teos kuriteotunnuse puudumise tõttu, isiku süü tõendamatus tõttu vmt). Samuti ei märgita resolutsiooni muude otsustuste põhjendusi.

Sama teo suhtes võib kohus teha kas õigeks- või süüdimõistva kohtuotsuse, ühes ja samas teos isikut korraga süüdi tunnistada ja õigeks mõista ei tohi.

Kui kohus tuvastab isiku süü võrreldes süüdistusega **väiksemas mahus**, tuleb eristada kahte erinevat olukorda. Süüdistuses kirjeldatu osaline tõendamata jäämine sellise käitumise puhul, mis moodustab karistusõiguslikult ühe teo, ei too kaasa õigeks mõistmist – süüdistatava saab õigeks mõista vaid mingis teos tervikuna, mitte selle teo mõnes asjaolus. Seevastu juhul, kui ära langeb mõni iseseisev kuriteosündmus tervikuna, tuleb isik selles õigeks mõista (RKKK 1-20-3910 p 14).

Kuna riiklikku süüdistust esindab kohtus KrMS § 30 lg 1 kohaselt prokuratuur, ei ole õige märkida resolutsioonis, et kohus otsustas jätta midagi süüdistusest välja või vähendas süüdistuse mahtu.

Kui kohus muudab KrMS § 268 lg 6 alusel kuriteo kvalifikatsiooni, piisab resolutsioonis vaid selle märkimisest, mis sätte järgi isik süüdi tunnistatakse. Kvalifikatsiooni muutmine koos põhjendusega peab kajastuma otsuse põhiosas.

Seevastu ei ole õige mõista isikut õigeks süüdistuses toodud sätte järgi ning tunnistada süüdi kohtu poolt õigeks peetava sätte alusel (RKKK 3-1-1-12-09 p 11). Kuna konkreetset tegu

kajastabki resolutsioonis vaid selle kvalifikatsioon, tähendab viimasena kirjeldatud teguviis, et isik mõistetakse samas teos nii õigeks kui süüdi.

Mõistetud karistus

Kohtuotsuse resolutiivosas peab kajastuma mõistetud karistuse liik ja määr. Pärast mõistetud karistuse märkimist tuleb välja tuua ka otsustused, mis mõjutavad karistuse määra või karistuse ära kantavat osa (karistuse vähendamine KrMS § 238 lg 2 alusel, karistusest osa kantuks lugemine isiku eelvangistuses viibitud aja arvel).

Kui süüdlane on olnud enne kohtuotsuse kuulutamist katkematult vahi all, võib tema eelvangistuses viibitud aja karistuse hulka lugemiseks märkida, et kohus loeb karistuse algusajaks kuupäeva, millest alates on isikult katkematult vabadus võetud olnud.

Kuna vangistuse tingimisi täitmisele pööramata jätmine ei ole karistuse liik, tuleks vältida otsuses väljendit *tingimisi vangistus*. Samuti ei ole õige rääkida karistuse tingimisi täitmisele pööramata jätmisel võimalusest *karistust vabaduses kanda*.

Kui kohus allutab süüdimõistetu käitumiskontrollile, peab kohtuotsuse resolutiivosast nähtuma süüdistatavale pandud **kohustuste loetelu**. Väljakujunenud kohtupraktika kohaselt tähendab see nii kontrollnõuete kui ka isikule pandud täiendavate kohustuste märkimist. See on põhjendatud, sest nii on süüdlasel otsusest näha, mis tingimusi ta peab katseajal järgima. Pealegi peab kohtuotsusest selguma, mis aadressil kohustab kohus süüdlast elama.

Näide:

Jätta KarS § 74 lg 1 ja 3 alusel Ants Tamme vangistus, mille ärakandmata osa on 11 kuud ja 27 päeva, täitmisele pööramata tingimusel, et Ants Tamm ei pane 3-aastase (*alternatiivselt: kolmeaastase*) katseaja jooksul toime uut kuritegu ja täidab katseajal KarS § 75 lg-s 1 sätestatud kontrollnõudeid ning lg 2 p-dest 2 ja 9 tulenevaid kohustusi.

Ants Tamm on kohustatud

- 1) elama aadressil Kase 1-1, Tallinn;
- 2) ilmuma kriminaalhooldaja määratud ajavahemike järel kriminaalhooldusosakonda registreerimisele;
- 3) alluma kriminaalhooldaja kontrollile oma elukohas ning esitama talle andmeid oma kohustuste täitmise ja elatusvahendite kohta;
- 4) saada kriminaalhooldusametnikult eelneva loa elukohast lahkumiseks Eesti territooriumi piires kauemaks kui viieteistkümneks päevaks;
- 5) saada kriminaalhooldusametnikult eelneva loa elu-, töö- või õppimiskoha vahetamiseks;
- 6) saada kriminaalhooldusametnikult eelneva loa Eesti territooriumilt lahkumiseks ja väljaspool Eesti territooriumi viibimiseks;
- 7) mitte tarvitama alkoholi;
- 8) alluma kuue kuu jooksul elektroonilisele valvele.

Muud küsimused

Tsiviilhagi lahendamise osas tuleb lähtuda tsiviilkohtumenetluse normidest ja siin on abiks tsiviilkohtu otsuse koostamist puudutav juhendmaterjal.

Tsiviilhagi kohta tehtava otsustuse puhul ei ole õige kasutada sõnastust „mõista välja tsiviilhagi“. Sobiv formuleering oleks „Rahuldada tsiviilhagi ja mõista X-lt Y kasuks välja kahjuhüvitis /rahasumma/.“ (sõna „kahjuhüvitis“ võib ka ära jätta).

Otsuses **tsiviilhagi tagamiseks** rakendatavad meetmed võivad olla suunatud üksnes kohtuotsuse täitmise tagamisele, mitte täitemenetluse korraldamisele. Tsiviilhagi tagamise meetmete all ei või kohus lahendada küsimust, millise vara arvelt tuleb tsiviilhagi rahuldada, st kohus ei või otsustada, et kahju hüvitamise eesmärgil tuleb pöörata nõue kriminaalmenetluse raames arestitud varale.

Otsuses asitõenditega toimimist kajastades tuleb pidada silmas, et menetleja poolt menetluse käigus loodud salvestised ei ole asitõendid ega kriminaalasjas äravõetud objektid, mistõttu ei kohaldata neile KrMS § 126 lõikeid 3-6. Sellised salvestised (reeglina menetlustoimingu protokollid lisad) kuuluvad toimiku juurde ja neid otsuse resolutsioonis ei nimetata.

Kuigi kohtuotsuse resolutiivosas ei ole üldjuhul vaja iga menetluskulu liigi kohta eraldi otsustust teha, tuleb eraldi välja tuua otsustus sundraha (KrMS § 179) väljamõistmise kohta (RKKK 3-1-1-79-14 p 52).

KrMS § 180 lg 3 ei näe ette võimalust menetluskulude tasumise tähtaja pikendamiseks, vaid ainult **osade kaupa** tasumise võimaldamiseks. Seetõttu ei ole õige märkida resolutsioonis, et süüdistatav on kohustatud menetluskulud tasuma 12 kuu jooksul, täpsustamata, et menetluskulud tuleb tasuda osade kaupa.

Edasikaebamise kord

Edasikaebekorra märkimisel tuleks arvestada sellega, millised kohtumenetluse pooled konkreetses kohtumenetluses osalevad. Nt on põhjendatud kannatanu(te) nimetamine üksnes juhul, kui kannatanu(d) on menetlusse kaasatud.

Süüdistatava puhul tuleb arvestada sellega, et vahistatu puhul erineb edasikaebekord vabaduses viibiva süüdistatu omast.

Kuna KrMS nõuab juhul, kui süüdistatav ei valda eesti keelt, otsuse kirjalikku tõlkimist, tuleb vahistatud süüdistatava puhul arvestada kaebetähtaega alates sellest, kui ta sai kätte kohtuotsuse tõlke, vabaduses viibiva isiku puhul aga vastavalt sellest, kui tal oli võimalik tutvuda kohtus tõlgitud kohtuotsusega. Seega tuleb isikutele teatavaks teha, millal on kohtuotsuse tõlge kohtus tutvumiseks kättesaadav.

Lühimenetluses tuleb arvestada sellega, et eri kohtumenetluse poolte edasikaebeõigus sõltub sellest, kas tegemist on süüdi- või õigeksmõistva otsusega. Samuti on erinevatel kohtumenetluse pooltel erinev edasikaebeõigus kokkuleppemenetluses.

Menetluskulude osas tuleb selgitada, et neid on võimalik vaidlustada ka määruskaebe korras.

Kui kohus kuulutab otsuse kohe põhistatud kujul, siis ei ole põhjust edasikaebekorras viidata apelleerimissoovist teatamise 7-päevasele tähtajale. Samuti võib kaebeõiguse kasutamise soovist teatamise osa jätta välja põhistatud otsusest, kui kohus kuulutas esialgu resolutiivotsuse – edasikaebeõiguse info peaks selgitama, kuidas just selle otsuse peale kaevata saab.

Edasikaebekorra tutvustuse näide:

Edasikaebamise kord

Kohtuotsuse peale võivad kohtumenetluse pooled esitada apellatsiooni. Apellatsiooniõiguse kasutamise soovist tuleb teatada Harju Maakohtule kirjalikult 7 päeva jooksul alates kohtuotsuse resolutiivosa kuulutamisest. Kui üks kohtumenetluse pool on nimetatud tähtaja jooksul teatanud apellatsiooniõiguse kasutamise soovist ega ole sellest loobunud, võib apellatsiooni esitada ka kohtumenetluse pool, kes pole apellatsiooniõiguse kasutamise soovist teatanud.

Apellatsioon esitatakse otsuse teinud kohtule kirjalikult 30 päeva jooksul alates kohtuotsuse avalikult teatavastegemisest. Kohtuotsuse terviktekst on kohtu kantseleis kättesaadav 15 päeva möödumisel apellatsiooniteate esitamisest.

Vahistatud süüdistatavale saadetakse otsus tõlgituna kinnipidamiskohta ning süüdistataval ja tema kaitsjal on õigus esitada apellatsioon 30 päeva jooksul süüdistatavale kohtuotsuse koopiat kätteandmisele järgnevast päevast.

Kohtuotsuse põhiosa

Kohtuotsuse põhiosa on selgitus, miks kohus otsustas just nii, nagu resolutiivosas märgitud. Otsusest peab olema aru saada,

- mida süüdistatavale ette heidetakse;
- mis kohtu hinnangul aset leidis;
- kuidas kohus tõendite põhjal sellisele järeldusele jõudis;
- kas tuvastatu vastab kuriteo tunnustele;
- ja mis on selle õiguslik tagajärg.

Kohtuotsus peab olema üles ehitatud loogiliselt ning selle iseseisvad terviklikud tekstiosad on soovitatav parema ülevaatlikkuse huvides nummerdada. Lühema otsuse puhul ei ole ka kohtuotsuse põhiosas alapealkirjade kasutamine vajalik. Pikemas otsuses tasub siiski kasutada alapealkirju (nt süüdistus; tuvastatud asjaolud ja tõendite analüüs; kvalifikatsioon; karistus; tsiviilhagid; konfiskeerimine; menetluskulud jmt), et lihtsustada konkreetseid küsimusi kajastavate otsuse osade leidmist.

Menetlusseadustik **süüdistuse sisu** esitamist kohtuotsuses ei nõua, kuid selle lisamine põhiosa algusse on soovitatav. Kuna KrMS § 268 lg 1 kohaselt toimub kohtulik arutamine süüdistusakti järgi, annab süüdistuse refereerimine võimaluse jälgida, kas kohtu tuvastatud faktilised asjaolud jäävad süüdistuse piiresse. Juhul, kui kohus mõistab süüdistatava osaliselt või täielikult õigeks, on süüdistuse kajastamine otsuses vajalik näitamaks, milles kohus süüdistatava õigeks mõistab. Ülevaade süüdistusest on soovitatav lisada ka nn resolutiivotsusele.

Süüdistuse sisu ei pea olema kohtuotsuses esitatud sõna-sõnalt, oluline on, et kokkuvõtte ei moonutaks süüdistuse sisu. Eriti mahukamate ja keerukamate või pikki loetelusid sisaldava süüdistuse puhul tuleks eelistada süüdistuse tsiteerimise asemel selle refereerimist. Kui mitmele isikule on esitatud sisuliselt kattuv süüdistus, oleks mõistlik esitada nende süüdistus otsuses viisil, mis väldiks tarbetuid kordusi.

Kohtuotsustes refereeritakse tihti **kohtumenetluse poolte seisukohti**. Menetlusseadustik seda aga ei nõua ning nende kajastamine otsuses ei ole reeglina ka vajalik. Poolte seisukohtadest võib anda ülevaate juhul, kui kohus leiab, et see aitab otsust põhistada, nt juhul, kui otsuses

vastatakse konkreetsetele kaitseargumentidele. Kohtumenetluse poolte seisukohtade kajastamisel kohtuotsuses peab olema selgelt aru saada, kas konkreetsetes kohtuotsuse osas kajastab kohus poolte väiteid või kohtu enda seisukohti. Samas võiks pigem vältida poolte seisukohtade kahekordset kajastamist: esmalt eraldi plokis ja siis neile põhistavas osas vastates neid üle korrates.

Ka muude **menetluse käiku puudutavate andmete** kajastamine maakohtu otsuses ei ole nõutav ega vajalik.

Muu hulgas on üleliigne uuritud tõendite loetelu esitamine kohtuotsuses või nende tõendite ükshaaval refereerimine. See käib ka **ülekuulatud isikute ütluste** kohta (RKKK 3-1-1-22-10 p 8.1). Tõendite loetlemine otsuses ei näita, et kohus on tõendeid vastavalt KrMS § 61 lg-le 2 nende kogumis hinnanud, selleks peab olema kohtuotsuses tõendite analüüs, s.t kohtuotsuses peab olema ära näidatud, millist asjaolu konkreetne tõend kohtu jaoks tõendab (KrMS § 312 p 1) või miks kohus konkreetse tõendi kõrvale jätab (p 2); tõendid peavad olema asetatud omavahelisse konteksti (RKKK 3-1-1-100-06 p 18).

Kohtuistungil toimunut ja kõiki kohtule esitatud tõendeid kajastab kohtuistungi protokoll, ning see, millistele tõenditele kohus otsust tehes tugines, tuleb välja tõendite analüüsist.

Seega võivad süüdistuse refereerimisele järgneda kohe kohtu seisukohad (kohtuotsuse põhistus).

Kohtuotsuse põhistusest peab selguma:

- millised süüdistuse seisukohast relevantset asjaolud ehk millise sündmuste käigu kohus tõendatuks luges;
- millistele tõenditele kohus seejuures tugines ning kuidas need tõendid tuvastatud asjaolusid tõendavad (millist ühest või teisest tõendist pärinevat infot kohus oluliseks pidas, milliseid järeldusi tegi kohus selle info alusel tõendamiseseme asjaolude kohta ning kuidas haakusid eri tõendid omavahel);
- millised tõendid ja miks kohus kõrvale jättis;
- kuidas tuvastatud asjaoludest järeldub isiku süü või selle puudumine süüdistuses kirjeldatud teos (õiguslik põhjendus);
- süüdimõistva otsuse puhul karistuse põhistus;
- muude otsuse resolütiivosas sisalduvate küsimuste põhistus.

Kohtu seisukohtade esitamisel tuleb lähtuda karistusseadustikust tulenevast 3-astmelisest deliktistruktuurist. See tähendab, et süüdimõistva otsuse puhul tuleb esmalt ära näidata, et süüdistatav on või pannud toime süüteo koosseisule vastava teo. Eelkõige tuleb ära näidata **tõendatuks loetud faktilised asjaolud**, mis kohtu hinnangul täidavad süüteo koosseisu. Kohtu järeldused faktiliste asjaolude kohta peavad olema selged (st peab olema üheselt aru saada, kas kohus luges mingi asjaolu tõendatuks või mitte) ja ammendavad (RKKK 3-1-1-75-11 p 8). Otsusest peab nähtuma, miks kohus leiab, et konkreetsetest tõenditest on võimalik teha just selline järeldus, nagu kohus on teinud. Põhjenduste ülesehitus peaks olema asjaolu-, mitte tõendikeskne. St põhjenduse esiplaanil ei peaks olema arutelu tõendite üle, nii et see, mida tuvastati jääb varju või üldse selgusetuks. Selle asemel tuleks eelkõige tuua välja tuvastatud asjaolu ja siis näidata ära, milliste tõenditega ja kuidas see tõendatud on. Vajadusel tuleb esmalt andagi terviklik ülevaade tuvastatud sündmuste käigust ja alles seejärel kirjeldada asjaolu haaval, kuidas tuvastatu tõendatud on.

Lisaks tuvastatud faktilistele asjaoludele tuleb ära näidata, millistele **tõenditele** kohus tugines ja millised kõrvale jättis. Tõendite hindamine kogumis tähendab, et kohus kõrvutab omavahel neid tõendeid, mis annavad teavet sama faktilise asjaolu kohta, ning ulatuses, milles tõendid seda faktilist asjaolu käsitlevad. Kohus peab ära näitama, kuidas erinevad tõendid üksteisega sobituvad või millises osas on need vastuolus. Tõenditevahelise vastuolu puhul peab kohus põhjendama, miks ta ühte tõendit või ühtesid tõendeid teis(t)est usaldusväärsemaks või kaalukamaks peab.

Tõendite analüüsi puhul ei ole õige piirduda väitega, et tõend tõendab mingi asjaolu esinemist, vaid tõendist saadavat infot tuleks kajastada sellises ulatuses, et ka lugejal oleks võimalik veenduda, et tõendi põhjal on võimalik teha selline järeldus, nagu kohus teinud on. Tõendi sisu tuleb kajastada kokkuvõtlikult, seostades selle konkreetsete tõendamiseseme asjaoludega (RKKK 3-1-1-46-10 p 7.3). Lahendi koormamist tõendis sisalduva teabega, mis ei ole otsuse tegemise seisukohalt tähtis, tuleks vältida.

Riigikohtu praktikast tulenevalt on lubatav isiku süüdimõistmine isegi vaid **ühele süüstavale tõendile** (nt kannatanu ütlused sõna sõna vastu olukordades) tuginedes kuid kohus peab eriti põhjalikult põhjendama, miks ta kõnealust tõendit usaldusväärseks peab. Otsusest peab olema näha, et kohus on igakülgset ja erapooletult vaaginud kõiki selle ühe süüstava tõendi hindamisel tekkinud võimalikke kahtlusi ning need veenvalt kummutanud (RKKK 1-15-10967/38 p 6).

Õigusliku analüüsi ulatus sõltub konkreetse kohtuasja asjaoludest. Eriti lihtsate asjaoludega trafaretsete süütegude (nt poevarguse katse) puhul ei pruugi üldse olla vajalik selle eraldi põhjendamine, miks tuvastatud asjaolud täidavad süüteo koosseisu, kuna see on lugejale arusaadav ainuüksi kajastatud faktiliste asjaolude põhjal.

Kohtuotsuse põhistamisel peab esitama täpsed viited sätetele, millele kohus tugineb. Piisav ei ole üldsõnaline väide, et mingi seisukoht tuleneb seadusest, ilma konkreetset sätet ära näitamata. Üldjuhul ei ole põhjust otsuses tsiteerida ega refereerida menetlusnorme, mis reguleerivad kohtuotsuse tegemist, kuid otsust sisuliselt ei põhjenda (nt „Kohus hindab kõiki tõendeid kogumis.“).

Riigikohtu lahendites esitatud seisukohtadele tuginemisel on kohane neile viidata ulatuses, milles Riigikohtu seisukohta konkreetsetes kohtuasjas kasutatakse. Põhjendatud ei ole Riigikohtu lahendile viitamine juhul, kui viidatav seisukoht tuleneb tegelikult üheselt seadusest (nt „karistuse alus on isiku süü“) või kui tegemist on juristide seas üldteada ja -tunnustatud seisukohtadega (nt see, et isiku süüküsimuse lahendamisel tuleb lähtuda kolmeastmelisest deliktistruktuurist). Kui kohus on tuginenud mingis küsimuses **erialakirjandusele**, oleks korrektne ka sellele viidata.

See, et isiku süü küsimuse lahendamisel tuleb lähtuda karistusseadustiku üldosast tulenevast **deliktistruktuurist**, ei tähenda, et kohtuotsuses tuleks alati ära näidata, et isiku tegu oli õigusvastane ja ta tegutses süüliselt. **Teo õigusvastasust ja isiku süülisust** eeldatakse ning neid tuleb käsitleda vaid juhul, kui konkreetsetes kriminaalasjas on küsimuse, kas isik tegutses õigusvastaselt ja/või süüliselt, tõstatanud kohtumenetluse pool(ed) või kui sellekohane kahtlus on tõusetunud kohtul endal. Kohtuotsuse põhjendamise kohustuse rikkumisega on tegemist, kui esinevad teo õigusvastasust või isiku süüd välistada võivad asjaolud, kuid kohus jätab vaatamata sellele analüüsimata, kas tegu oli ka õigusvastane või süüline. (RKKK 1-21-3307/43 p 23). Analüüsi puudumist ei kompenseeri märkus, et õigusvastasust või süüd välistavad asjaolud puuduvad.

Nõue järgida **kolmeastmelist deliktistruktuuri** tähendab seda, et deliktistruktuuri erinevate tasanditega seotud küsimusi ei tohi käsitleda segamini või seadusest tuleneva deliktistruktuuriga võrreldes erinevas järjekorras. Muuhulgas tähendab nõue järgida deliktistruktuuri seda, et subjektiivse koosseisu esinemist ei saa asuda tuvastama enne, kui on võetud seisukoht objektiivse koosseisu esinemise kohta. Kui kohus leiab, et mingi deliktistruktuuri tasandi tunnused ei ole täidetud, ei ole alust asuda kontrollima, kas järgmine deliktistruktuuri tasand on täidetud.

Kui süüdistus hõlmab mitut episoodi või erinevaid kuritegusid, tuleb eri episoodide, rääkimata eri kuritegudest, käsitleda eraldi. Episoodide tuleb jälgitavuse huvides käsitleda kronoloogilises järjekorras.

Mitme süüdistatavaga ja paljude kuritegudega kriminaalasjas peab otsusest olema arusaadav, millise tõendi alusel luges kohus tõendatuks **igale üksikule süüdistatavale** omistatud eraldiseisvad kuriteod. Ainult sellisel juhul on kohtukaebemenetluses võimalik kontrollida kohtu siseveendumuse kujunemist olukorras, kus kohtumenetluse pooled vaidlustavad kohtuotsuse KrMS § 321 lg 2 p 4 mõttes vaid osaliselt (RKKK 3-1-1-63-08 p 12.1).

Sarnaselt isiku süü tuvastamisega tuleb **karistuse kohaldamisel** järgida karistusseadustikust tulenevat metoodikat. Esmalt tuleb otsuses kajastada karistuse liigi ja määra valikuga seotud põhjendused, seejärel karistusest vabastamise, asenduskaristuse mõistmise jmt põhjendused (RKKK 3-1-1-99-06 p 16).

Mõistetud karistuse põhistamisel ei piisa deklareerimisest, et kohus võttis arvesse isiku süüd, kergendavaid ja raskendavaid asjaolusid, võimalust mõjutada süüdlast edaspidi hoiduma süütegude toimepanemisest ja õiguskorra kaitsmise huvisid. Otsusest peab olema näha, millised olid need **süü suurust iseloomustavad asjaolud**, mida kohus arvesse võttis, ning see, **kuidas need asjaolud karistust mõjutasid** (milline oli nende mõju ja miks). Samuti tuleb välja tuua süüdistatava isikut iseloomustavad asjaolud, mida kohus karistuse mõistmisel arvesse võttis. Otsusest peab olema näha, kas kohtu hinnangul esines mõni karistust kergendav või raskendav asjaolu.

Kui isik mõistetakse süüdi mitmes kuriteos, mis moodustavad **reaalkogumi**, tuleb KarS § 63 lg 2 kohaselt mõista karistus iga kuriteo eest eraldi ja seega ka põhjendada iga karistuse mõistmist eraldi. Õige ei ole väita, et isiku süü on suur, kuna ta on pannud toime mitu kuritegu, vaid süü suurust tuleb hinnata iga konkreetse kuriteo osas eraldi.

Grupis toimepandud kuritegude puhul tuleb süüdlaste karistused individualiseerida (RKKK 3-1-1-79-03 p 15).

Liitkaristuse mõistmisel peab kohus põhjendama, miks ta kergema(d) karistuse(d) raskemaga kaetuks luges või raske(i)mat karistust suurendas. Põhjendatuks ei saa kergeimate karistuste raskeimaga kaetuks lugemist juhul, kui kergemad karistused kogumis ületavad raskeimat karistust või on sellega võrdsed.

Vastavalt KrMS § 306 lg 1 p-le 7 peab kohus otsust tehes võtma seisukoha, kas süüdistatav tuleb **karistusest vabastada** või tuleb talle **kohaldada asenduskaristust**. KrMS § 312 p 6 kohaselt peab kohus esitama karistusest vabastamise või asenduskaristuse kohaldamise motiivid. Põhistus on vajalik eelkõige siis, kui kohus otsustab isiku karistusest vabastada või kohaldada asenduskaristust. Seevastu puudub vajadus kohtuotsuses alati põhistada karistuse tingimisi täitmisele pööramata jätmist; piisab, kui kohtuotsuses on jälgitavalt põhjendatud karistusliigi ja -määra valiku aluseks olevaid asjaolusid (RKKK 3-1-1-18-11 p 8.2). Kui

süüdistatav või tema kaitsja on aga taotlenud karistuse tingimisi täitmisele pööramata jätmist või asenduskaristuse kohaldamist, tuleks otsuse põhiosas anda sellele taotlusele vastus.

Kuna edasikaebeõigus hõlmab kõiki resolutiivosas sisalduvaid otsustusi, **peab otsuse põhiosa kajastama kõigi otsustuste põhistusi** hoolimata sellest, et KrMS §-s 312 esitatud loetelu ei kata kõiki küsimusi, mille kohus peab KrMS § 306 lg 1 kohaselt otsust tehes lahendama. Näiteks on Riigikohus põhistamiskohustust kinnitanud asitõendite suhtes võetavate meetmete (RKKK 3-1-1-22-08 p 9.2), konfiskeerimise (RKKK 3-1-1-73-10 p 9.1) ning menetluskulude jaotamise küsimuste (RKKK 3-1-1-116-06 p 24, 25) osas.

Asitõendi või muu kriminaalmenetluse käigus ära võetud asja suhtes kohaldatava meetme üle otsustamisel arvestada seda, kelle omandis asi on ning üldjuhul tuleb asi, mida ei konfiskeerita, omanikule või seaduslikule valdajale tagastada.

Lühimenetluses tehtud otsusel ei ole erisusi võrreldes üldmenetluse otsusega. Ei ole vaja märkida, et süüdistatav nõustus kohtuistungil endiselt lühimenetlusega. Vastav info peab kajastuma kohtuistungil protokollis. Pealegi näitab lühimenetluses kohtuotsuse tegemine ise seda, et isik oli endiselt nõus kriminaalasja arutamisega lühimenetluses. Samuti pole vajalik muude tehnilise iseloomuga seisukohtade kajastamine otsuses (nt: "Kohus leiab, et esinevad lühimenetluse kohaldamise alused KrMS § 233 järgi.").

Kokkuleppemenetluses ei ole ette nähtud resolutiivotsuse koostamist – see on põhjendatav sellega, et kokkuleppemenetluse otsus ei kajasta kohtu põhjendusi, vaid teavet kokkuleppe ja poolte tahte kontrollimise kohta. KrMS § 249 näeb ette info, mida kokkuleppemenetluses tehtud otsus peab igal juhul sisaldama.

KrMS § 249, mis näeb ette nõuded süüdimõistva kohtuotsuse põhiosale kokkuleppemenetluses, ei nõua ka kokkuleppemenetluse puhul otsuses selle ära märkimist, et kohtumenetluse pooled jäid kohtuistungil kokkuleppe juurde. Nimetatud sättest ei nähtu aga üldse, et kohus peaks kokkuleppemenetluse otsuses mingisuguseid põhistusi esitama. Kohtuotsuses peab siiski kajastuma see, et kohus täitis talle KrMS § 247 lg-tes 2 ja 3 pandud kohustusi ning selgitas välja, kas kohtumenetluse pooled on kokkuleppest aru saanud ning kas kokkulepe kajastab nende tõelist tahet.

Järgnevalt üks võimalik kohtuotsuse sissejuhatuse ja resolutiivosa vormistuspild:

KOHTUOTSUS

EESTI VABARIIGI NIMEL

Kohus	Harju Maakohus
Otsuse tegemise aeg ja koht	1. september 2023. a, Tallinn, Lubja kohtumaja
Kriminaalasja number	1-23-XXXX
Kohtunik	Lea Lepik
Kohtuistungi sekretär	Anu Tamm
Tõlk	Mare Koidu
Kriminaalasi	Viktor Tartu süüdistuses KarS § 199 lg 2 p 9 järgi lühimenetluses
Prokurör	Margus Must
Süüdistatav	Viktor Tartu ik 385XXXXXXXXX; elukoht: Kase 1-1, Tallinn; viibib vahi all Tallinna Vanglas, Eesti Vabariigi kodanik; emakeel vene keel; põhiharidusega; töökoht puudub; varem kriminaalkorras karistatud 5 korral, viimati Harju Maakohtu 12.02.2022. a otsusega KarS § 199 lg 2 p 9 - § 25 lg 2 järgi 3-kuulise vangistusega, mida vähendati KarS § 238 lg 2 alusel 1/3 võrra; tõkend: vahistamine alates 02.07.2023, kinni peetud 01.07.2023
Kaitsja	Vandeadvokaadi vanemabi Urmas Valge

RESOLUTSIOON

1. Tunnistada Viktor Tartu KarS § 199 lg 2 p 9 järgi süüdi ja mõista talle karistuseks 4 kuud vangistust.

KrMS § 238 lg 2 alusel vähendada mõistetud vangistust ühe kolmandiku võrra. Vähendatud karistus on 2 kuud ja 20 päeva vangistust.

Karistuse kandmise alguseks lugeda 01.07.2023. a.

2. Viktor Tartu suhtes kohaldatud tõkend vahistamine tühistada otsuse jõustumisel või otsusega mõistetud karistuse tähtaja möödumisel.

3. Rahuldada AS CC Kaubandus tsiviilhagi ja mõista Viktor Tartult AS-i CC Kaubandus kasuks välja 110 eurot. AS CC Kaubandus arveldusarve number on EE00000000000001.

4. Mõista Viktor Tartult Eesti Vabariigi kasuks välja menetluskulud, milleks on sundraha 1027,5 eurot ja riigi õigusabi kulud 344 eurot.

Määrata, et menetluskulud tuleb tasuda ositi, 12 kuu jooksul igakuiste maksetena arvates otsuse jõustumisest. Osamaksete suurus, tasumise graafik ja makserekviidid on märgitud kohtuotsusele lisatavas makseinfos, mis edastatakse Viktor Tartule kinnipidamisasutusse. Osamakse tähtaegse tasumata jätmise korral maksegraafik tühistatakse ning nõue pööratakse tervikuna täitmisele.

Edasikaebamise kord

Kohtuotsuse peale võivad süüdistatav, kaitsja ja kannatanu esitada apellatsiooni. Apellatsiooniõiguse kasutamise soovist tuleb teatada Harju Maakohtule kirjalikult 7 päeva jooksul, alates kohtuotsuse kuulutamisest.

Apellatsioon esitatakse otsuse teinud kohtule kirjalikult 30 päeva jooksul alates päevast, mil kohtumenetluse poolel on võimalik kohtus tutvuda kohtuotsusega. Kohtuotsuse terviktekst on kohtu kantseleis tutvumiseks kättesaadav 15 päeva möödumisel apellatsiooniteate esitamisest.

Vahistatud süüdistatavale saadetakse otsus tõlgituna kinnipidamiskohta ning süüdistataval ja tema kaitsjal on õigus esitada apellatsioon 30 päeva jooksul süüdistatavale kohtuotsuse koopia kätteandmisele järgnevast päevast.